

Eindspel Theorie

Pioneindspel

Marco de Booij

8 maart 2017

Pioneindspel

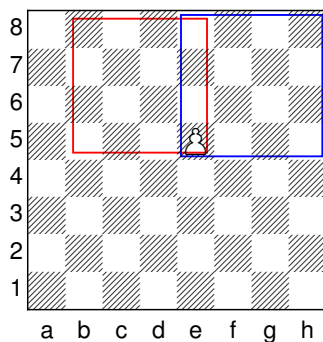
François-André Danican Philidor zei ooit: *Pionnen zijn de ziel van het schaakspel*. Als alle stukken van het bord zijn dan blijven er meestal wel een paar pionnen over. Het is dan de bedoeling om je pionnen met zorg te verzetten want ze kunnen niet terug en ook niet snel vooruit.

dan promoveert de pion.

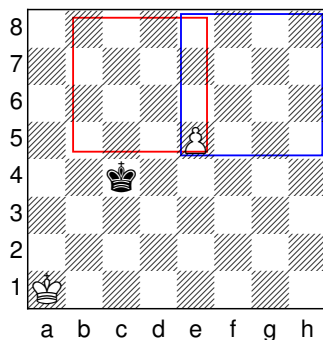
Pas op Bekijk de volgende stelling:

1 Het 'Kwadrant'

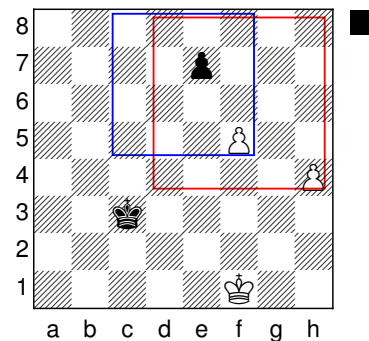
Een belangrijk concept is het *kwadrant*. Dit is een vierkant met in een hoek de pion en met een lengte en een breedte die gelijk zijn aan het aantal velden + 1 dat nodig is voor de promotie van deze pion. Als de koning van de andere partij in dit *kwadrant* staat dan kan hij voorkomen dat de pion promoveert. Een diagram zegt meer:

Als met wit aan zet de zwarte koning niet in de rode of blauwe vierkant staat dan kan hij de pion niet tegenhouden. De pion is nog 3 velden van promotie dus is het vierkant 4x4 velden. Met de koningen erbij:

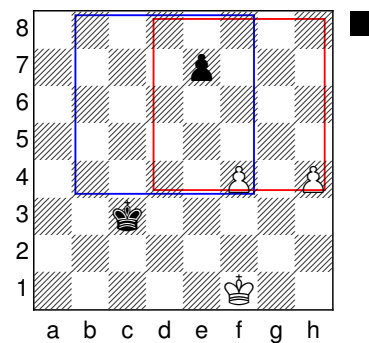

Is zwart aan zet dan kan hij zijn koning in het rode vierkant brengen en zo de pion tegen houden. Is wit aan zet

Zwart is aan zet. Er zijn 2 *kwadranten*. Door **1... ♔d4** komt zwart in het rode *kwadrant*. Dat betekent dus dat de pion op h4 kan worden tegengehouden. De pion op f5 kan de koning niet tegenhouden maar dat is niet erg. De zwarte pion op e7 zal ervoor zorgen dat die pion niet promoveert. Helaas voor zwart is dit nu juist het probleem. Wit speelt **2. f6**. Zwart is nu verplicht om **2... e×f6** te spelen om de promotie te voorkomen. Het gevolg is nu dat de zwarte pion nu in de weg staat van de zwarte koning om binnen het rode *kwadrant* te blijven.

Een variant hierop is dezelfde stelling maar nu met de witte pion op f4 in plaats van f5.

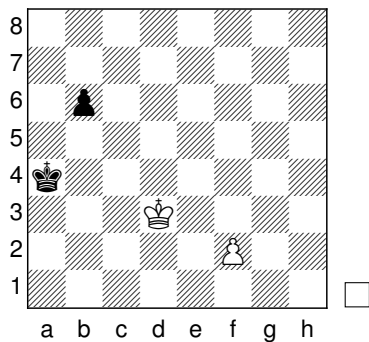

Beide pionnen zijn nu in het bereik van de koning maar nu is het veld e5 niet bereikbaar voor de zwarte koning waardoor hij gedwongen wordt om buiten het steeds kleiner wordende *kwadrant* van de h-pion te gaan.

1.1 Voorbeelden

Om wat te oefenen zijn er hier 4 voorbeelden. De eerste 2 zijn studies van *Nikolai Dmitrievich Grigoriev* uit 1928. De 3^e is een partij tussen 2 grootmeesters.

1.1.1 Voorbeeld 1

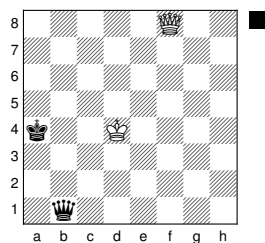

1. ♖d4!

Het is aanlokkelijk om 1. f4 te spelen maar dan speelt zwart 1... ♗b5 waardoor de zwarte koning in het *kwadrant* van de f-pion komt en dus de pion kan tegenhouden. Met ♖d4 voorkomt wit dit. Als zwart nu 1... ♗b5 speelt dan blokkeert wit met 2. ♖d5 de weg naar f8.

1... b5 2. f4 b4 3. f5 b3

Als wit nu niet ingrijpt dan wordt het remise door 4. f6 b2 5. f7 b1=♖ 6. f8=♖.

4. ♖c3!

Hiermee wordt zwart gedwongen om zijn pion met 4... ♖a3 te verdedigen. Helaas voor hem komt de koning daarbij op het verkeerde veld¹ te staan.

4... ♖a3 5. f6 b2 6. f7 b1=♖ 7. f8=♖+

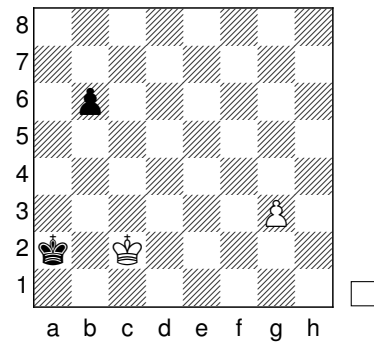
Zwart zit nu in de problemen. De zwarte koning zit vast aan de rand. Speelt zwart 7. ♖a2 om zijn dame te dekken dan volgt 7... ♖a8#. Er blijft dus over

7... ♖a4 8. ♖a8+ ♖b5 9. ♖b8+ ♖c6 10. ♖x b1

Dit is niet veel beter want zwart verliest de zojuist verkregen dame.

¹Een *verkeerd veld* is een veld waarop de koning schaak staat bij de promotie van een pion.

1.1.2 Voorbeeld 2

Dit lijkt gemakkelijker dan de vorige maar schijn bedriegt. De g-pion is veilig voor de zwarte koning maar de b-pion gooit roet in het eten. Op het moment dat die op b3 komt staat de witte koning schaak en verliest wit dus een tempo.

1. ♖c3!

Zwart wordt nu gedwongen om mee te gaan. Als de b-pion nu schaak gaat geven dan kan wit die gewoon nemen.

1... ♖a3 2. ♖c4 ♖a4 3. g4 b5+

Zwart heeft weinig keus en het lijkt een goede zet maar wit heeft een betere.

4. ♖d3!!

Promoveren zit er nu voor zwart niet in zonder dat de zwarte koning de b-pion verdedigt. Dit gaat helaas veel zetten kosten. Ook brengt dit de zwarte koning naar het verkeerde veld.

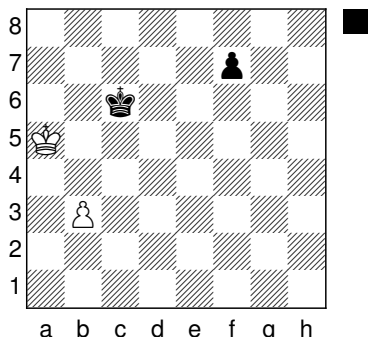
4... ♖a3 5. g5 b4 6. g6 b3 7. g7 b2 8. ♖c2! ♖a2
9. g8=♖+

Promoveren zit er nu niet meer in voor de b-pion.

1.1.3 Voorbeeld 3

Het hoeft niet altijd wit te wezen die wint. En ook een grootmeester moet het *kwadrant* kennen.

□ Ljubomir Ljubojević IBM-toernooi 1972
 ■ Walter Shawn Browne

39... ♔d5

Zo voorkomt zwart na 40. ♔b4 met 40... ♔d4 dat wit de f-pion kan tegenhouden. Verder blijft de koning dicht genoeg bij b8 om de promotie te voorkomen. Browne speelde echter 39... f5? en gaf zo de winst weg want zoals we nu onderhand moeten weten heeft wit met 40. ♔b4! de mogelijkheid om remise te krijgen. De partij ging nog verder met 40... f4 41. ♔c4 1/2 : 1/2. Wit probeert het met

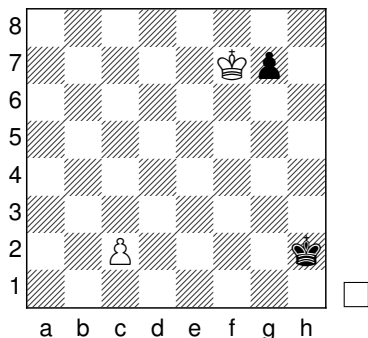
40. b4 f5 41. b5 f4 42. b6

Zwart vervolgt nu, zoals we ook in de vorige 2 voorbeelden hebben gezien, met

42... ♔c6! 43. ♔a6 f3 44. b7 f2 45. b8=♚ f1=♚+
 46. ♔a5 ♚a1+ 47. ♔b4 ♚b1 48. ♔a5 ♚×b8

Wit is met de koning op a6 terecht gekomen waardoor er schaak volgt als de f-pion promoveert.

1.1.4 Voorbeeld 4

1. ♔e6!

Natuurlijk kan wit niet 1. ♔×g7 spelen want na 1... ♔g3 2. ♔f6 ♔f4! kan de zwarte koning gewoon naar de c-pion toelopen. De gespeelde zet is de enige juiste

zet. Ook via 1. ♔g6 ♔g3 2. ♔f5 ♔f3 3. c4 g5! wordt het remise.

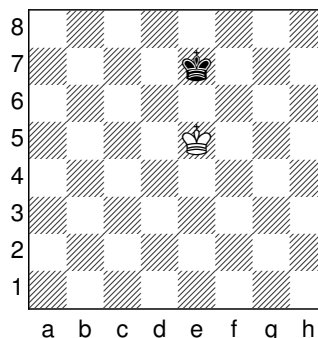
1... ♔h3 2. ♔f5! ♔h4

Wit is geslaagd om de zwarte koning nog wat dichterbij te lokken. Op 2... g6+ zou wit gewoon 3. ♔g5! gespeeld hebben want 3. ♔×g6 zou de weg voor de zwarte koning naar de c-pion geopend hebben. De c-pion kan nu eindelijk gaan lopen.

3. c4! g5 4. c5 g4 5. ♔f4! g3 6. ♔f3 ♔h3 7. c6 g2 8. c7 g1=♚ 9. c8=♚+ ♔h4 10. ♚h8+ ♔g5 11. ♚g8+ ♔h5 12. ♚×g1

2 De 'Oppositie'

Maar wat als de koning in het *kwadrant* staat. Hoe pak je het dan aan. Hiervoor hebben we een ander belangrijk concept namelijk de *oppositie*. Dit wil zeggen dat beide koningen op dezelfde lijn staan² met 1 veld tussen elkaar. Een diagram zegt meer:

De partij die *niet* aan zet is heeft de *oppositie*. Dit is belangrijk als er 1 pion op het bord staat. *Oppositie* zorgt ervoor dat de ene koning niet voorbij de andere koning kan.

2.1 Voor de pion

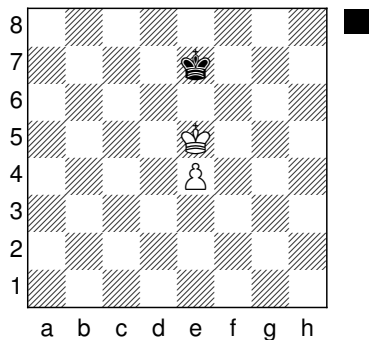
Enkel *oppositie* is natuurlijk niet genoeg. Beide koningen moeten tussen de rij waarop de pion staat en het promotieveld staan. Zolang dit niet het geval is dan kan de pion niet worden opgespeeld. Pas als de pion op de 5^e rij³ staat maakt het niet meer uit of je de *oppositie* hebt of niet. De koning moet dan enkel voor zorgen dat de pion niet meer genomen kan worden⁴.

Als we er een pion bijzetten en zwart is aan zet dan is het snel afgelopen. Wit moet zo snel mogelijk het promotieveld verdedigen. Als dit niet mogelijk is dan moet hij de *oppositie* bereiken voordat hij zijn pion op e6 zet.

²Op dezelfde rij is ook *oppositie* maar dat is bij dit type pionspel niet de *oppositie* die we nodig hebben.

³Voor zwart is dat natuurlijk de 4^e rij.

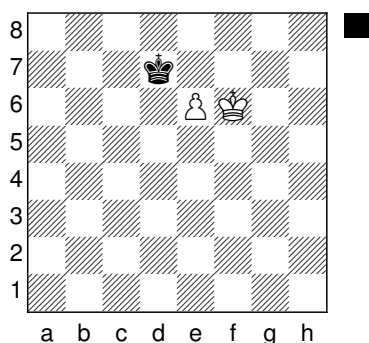
⁴Let echter wel op voor pat.

1... ♔d7 2. ♕f6

Het maakt nu niet meer uit wat zwart speelt.

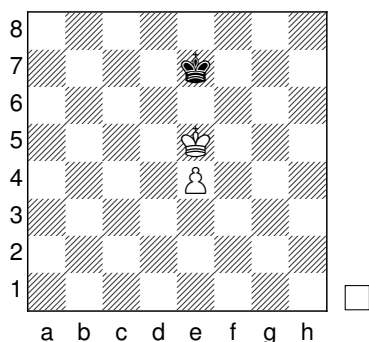
2... ♔d6 3. e5+ ♕d7 4. e6+

Met wit aan zet zijn er nu 2 zetten:

- 4... ♕d8 5. ♕f7 want wit moet het promotieveld beschermen. (Speelt hij 5. e7 dan speelt zwart 5... ♔e8 waarna het remise is door pat of pionverlies). De pion promoveert over 2 zetten.
- 4... ♔e8 5. e7 ♕d7 6. ♕f7 waarna de pion eenvoudig promoveert.

Met wit aan zet is het anders. Winnen zit er, bij goed spel van zwart, niet in.

1. ♕d5 ♕d7

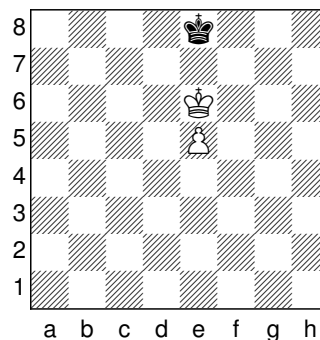
Wit heeft nu 3 zetten die altijd op remise uitkomen:

2. ♕e5 en met 2... ♕e7 zitten we weer in de beginstelling. Dit kan op *herhaling van zetten* uitlopen.
2. ♕c5 ♕e6 en bij goed spel van zwart is het remise want de witte koning kan niet meer voor de pion komen.

c) 2. e5 ♕e7 en hetzelfde als bij de vorige variant.

2.2 5^e Rij

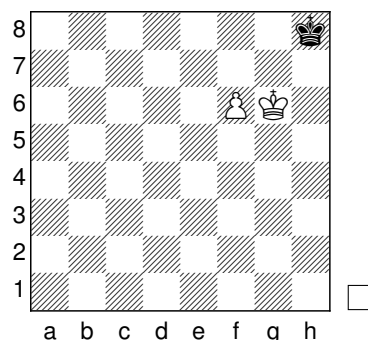
Zoals gezegd maakt het niet uit wie de *oppositie* heeft als de pion op de 5^e rij staat.

Als zwart aan zet is dan moet hij de controle over d7 of f7 opgeven. Als wit een van deze velden met zijn koning bereikt dan is de promotie van de pion verzekerd.

Is wit aan zet dan maakt het niet uit waar zijn koning staat. Van zodra de koning op d6 of f6 staat kan wit de pion opspelen omdat de zwarte koning een uitweg via ... ♕f7 of ... ♕d7 heeft waarna de witte koning het promotieveld kan beschermen.

Let Op Bij een loper-pion zoals in de volgende stelling:

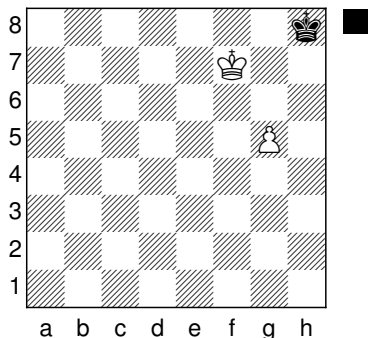

Wit kan nu niet f7 spelen omdat dit pat is.

1. ♕f7 ♕h7 2. ♕e7

Op de volgende zet kan wit nu wel f7 spelen.

Ook bij het paard-pion komt dit voor. Daar waar bij de loper-pion de koning niet dichterbij de zijrand mag staan dan de pion is dat nu wel nodig.

Bij zwart aan zet is het eenvoudig.

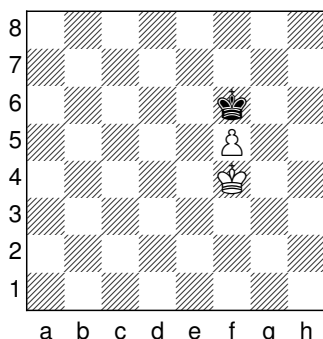
- 1... ♖h7 2. g6+ ♖h8 3. g7+ ♖h7 4. g!=Q+ ♖h6
5. ♔g6#

Met wit aan zet duurt het iets langer.

- 1... ♖g6 2. ♖g8 ♖h6 3. ♖h8 g6 4. ♖g8 g7 5. ♖f7 ♖h7
Hierna promoveert de pion.

2.3 Niet voor de pion

Ook hier speelt de *oppositie* een rol maar dankzij de pion heeft de partij zonder de pion het hier gemakkelijker om die te krijgen. De partij met de pion moet zijn koning voor de pion krijgen om te winnen. Neem de volgende stelling.

Eerst gaan we kijken wat er gebeurt als wit aan zet is.

1. ♖e4 ♖f7

2. ♖f4 heeft geen zin wegens 2... ♖f6 en we zijn weer bij de beginstelling aanbeland.

2. ♖e5 ♖e7

Zwart heeft nu de *oppositie*. Ook nu heeft 3. ♖f4 heeft geen zin wegens 3... ♖f6.

3. f6+ ♖f7

3... ♖f8 kan ook om het einde te versnellen. Wit moet nu

4. ♖f5

spelen want bij iedere ander zet verliest hij de pion. Het enige wat wit is opgeschoten is 1 rij dichterbij de promotie.

We hebben dus nu eigenlijk dezelfde stelling als daarnet maar nu is zwart aan zet. Zwart heeft maar 1 zet en dat is

- 4... ♖f8

Als wit nu het veld f7 niet aanvalt dan zet zwart daar straks gewoon zijn koning weer en komt wit weer niet verder.

5. ♖e6 ♖e8

Zwart heeft weer de *oppositie*. Wit heeft 2 mogelijkheden. Bij 6. f7+ ♖f8 heeft wit de keuze tussen pat op pionverlies. Maar ook 6. ♖f5 ♖f7 helpt wit niet vooruit.

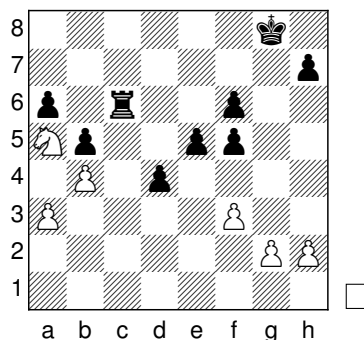
In dit eindspel is het dus van belang dat de partij zonder pion ervoor moet zorgen dat hij schaak komt te staan als de pion naar voren geschoven kan worden. Hiervoor moet hij dus de *oppositie* hebben. Het is de partij zonder pion die alle kansen in eigen hand heeft. De andere partij moet op een foutje hopen.

3 Eigen Archief

Als je denkt dat dit niet zo vaak gebeurt⁵ dan heb ik hier enkele voorbeelden uit mijn eigen partijen verzameling.

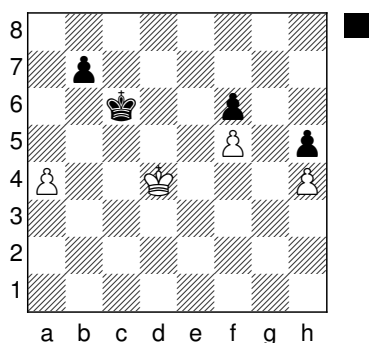
- Eddy Gevaert HH De Brug 16/17
■ Dieter Dieleman

Na 36 zetten is dit de stelling:

Heeft dit iets te maken met het *kwadrant*? Jazeker! Als de witte koning niet in het kwadrant staat dan kan de zwarte toren niet gepakt worden. Het witte paard is dan niet meer in staat om de promotie te voorkomen. Enkel de witte koning kan dat als die in het *kwadrant* staat. Gelukkig voor Eddy was dit het geval. Zijn koning stond op g1. Op de 53^e zet werd er remise overeengekomen.

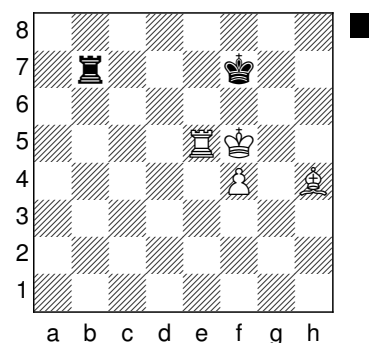
⁵Op 7 februari 2017 stonden 685 partijen op onze website. Daarvan hadd 44 op een moment enkel pionnen en koningen op het bord.

Er zijn hier geen vrijpionnen maar toch speelt de *oppositie* mee. Er kan alleen maar gewonnen worden als 1 van de koningen achter een pion van de ander kan komen. Het eenvoudigst voor mij is om **50... b6** te spelen.

Ik speelde echter **50... ♖d6** maar ook hiermee komt ik niet in de problemen. Van een echte *oppositie* is er dan geen sprake. Na **51. a5 ♖c6 52. ♖c4 ♖c7** geef ik onverwacht op. Zelfs na **53. ♖b5** kan ik via **53... ♖d7 54. ♖b4 ♖c8** mijn b-pion verdedigen.

Er volgt dan **51. ♖c4 ♖c7 52. ♖d5 ♖d7** waarna ik de *oppositie* heb.

Na 89 zetten stond ik een looper en een pion voor. Op de 79^e was de opmars van de f-pion begonnen. Het zou nog wel een flink aantal zetten duren voordat die kon promoveren.

89... ♖a7

Ik zag mijn kans schoon. Mijn pion is op de 4^e rij dicht genoeg om te kunnen promoveren.

90. ♖e7+ ♖xe7 91. ♗xe7 ♖xe7 92. ♖g6

Een loperoffer maar na mijn volgende zet komt de f-pion op de 5^e rij staan en kan de promotie mij niet meer ontgaan.

92... ♖f8 93. f5

En zwart zag in dat hij de promotie niet meer kon voorkomen. Hij probeerde zelfs niet meer om zijn koning naar h8 te brengen en op pat te hopen.